

HÖGSKOLAN
TROLLHÄTTAN • UDDEVALLA

Institutionen för individ och samhälle

Storleken har betydelse
En studie om diskriminering av kraftigt
överviktiga kvinnor i samhället.

Namn: Susanne Fritzsche & Kathe Åhs

Uppsats i sociologi, 10 poäng

Vårterminen 2004

Handledare: Anna Johansson

Title: The important size – a study of discrimination of obese women in the society.

Authors: Fritzsche Susanne and Åhs Kathe

Supervisor: Johansson Anna, ph.d in sociology

Affiliation: Institution of individual and society. College of Vänersborg

Kind of work: C - Paper of Sociology

Pages: 50 pages

Publication Year: 2004-01-27

Abstract:

The purpose of this paper is to examine if discrimination occurs and if people in general have prejudices against obese women. We have conducted a study research to find out if there is any connection between female obesity and discrimination. The research also includes what kind of prejudices against female obesity that influences our society. We wanted to find out how women experience the treatment in the society and how people in general perceive obese women. Our essential questions are:

- How does society treat obese women?
- What prejudices occur in our society about obese women?
- Is there a stigmatization of obese women and does this mean that there is also a sense of shame?
- Do the prejudices affect the social life situation for the women?

The theoretical frame of reference is based upon three theories; the feministic perspective, sociology of the body and a social construction. We chose to work with a qualitative method in the form of interviews. Respondents answers showed that prejudices against obese women exists. Media and commercials strengthen these prejudices. Obese woman are also stigmatised and discriminated in our society.

Förord

Vi vill tacka de diskriminerande människorna i samhället och de överviktiga människorna som utsätts för det, för utan dem skulle vi aldrig ha gjort denna uppsats.

Vi tackar även våra intervjupersoner som ställt upp på mycket kort tid och haft mycket tänkvärt att säga.

Vår underbara handledare sociolog Anna Johansson som har kommit med feedback hela tiden och har alltid mött oss med ett skratt på läpparna. Ditt arbete och din bok har inspirerat oss mycket. Tack ska du ha.

Vi sänder även en tanke till våra familjer som har stått ut med oss under detta uppsatsarbete, vilket har gjort att vi har fått försaka en del.

Innehållsförteckning

1. Inledning.....	1
2. Bakgrund.....	3
Kvinnlighet och kropp.....	3
Den överviktiga kroppen.....	4
Nutida forskning om fetma.....	6
Statistik över övervikt.....	7
Sociala och psykologiska aspekter inom medicinsk forskning.....	7
Fetma som sjukdom.....	8
Diskriminering av feta.....	9
3. Teoretiska perspektiv.....	12
Kroppens sociologi.....	12
Sociala könet.....	13
Feminism.....	14
Stämplingsteori.....	15
Stigma.....	16
4. Tidigare Forskning.....	18
Svensk Forskning.....	18
Internationell Forskning.....	19
5. Begreppsdefinitioner.....	20
6. Metod.....	22
Urval.....	24
Reliabilitet och validitet.....	25
Etiska aspekter.....	25
Transkribering.....	26
Analysmetod.....	27
7. Empiri.....	28
Presentation av intervjupersonerna.....	28
Fördomar riktade mot kraftigt överviktiga kvinnor.....	29
Lycka.....	33
Bantning.....	35
Stigmatisering och skamkänslor.....	37
Diskriminering.....	40
Orsaker och åtgärder mot fördomarna.....	44
8. Slutdiskussion.....	46

Källförteckning

Bilagor

Bilaga 1 – Intervjufrågor till de kraftigt överviktiga kvinnorna.

Bilaga 2 – Intervjufrågor till de normalviktiga kvinnorna.

1. Inledning

Vi har i den här uppsatsen valt att undersöka om det förekommer fördomar och diskriminering av kraftigt överviktiga kvinnor. Eftersom vi själva är kvinnor och överviktiga så har vi en hel del egna erfarenheter av detta ämne. Vi är också mycket intresserade av att se om de kraftigt överviktiga kvinnorna som vi har haft som intervjupersoner i vår undersökning har samma erfarenheter av detta med fördomar mot sin övervikt som vi själva har upplevt. Vi har gjort en kvalitativ uppsats, vilket innebär att vi har läst litteratur och artiklar, därefter har vi genomfört intervjuer med kraftigt överviktiga kvinnor och normalviktiga kvinnor för att ta reda på vad de upplever.

Genom våra erfarenheter så vet vi vilka problem det kan ge som till exempel utanförskap och obehagskänslor och då faller det sig naturligt för oss att ha valt detta ämne. Eftersom det har visat sig både genom media, genom privata källor och forskning att kraftigt överviktiga kvinnor faktiskt diskrimineras i vårt moderna samhälle, så känns det mycket aktuellt att ta upp detta problem. Debatten idag har exploderat av diskussioner kring fetma och dess orsaker. Tittar vi idag på hur vårt svenska kroppsideal ska se ut så ser vi bara smala, perfekta människor. Tyvärr så får vi en snedvriden bild av hur vi ska se ut genom att, är du smal så blir du automatiskt lycklig och har full kontroll över din kropp. Är du överviktig så har du tappat kontrollen, det gäller alltså att ha kontroll över sig själv och sin kropp och om man lyckas med det då har man lyckats med sitt liv. Likaså matas vi med bantningsmetoder och hur vi ska gå ner i vikt. Vi hör också att vi blir bara mer överviktiga i vårt land. Forskarna tror det beror på att vi ökat intaget av sötsaker och läsk fast vi har dragit ner på fett och vi rör oss för lite jämfört med vårt matintag.

Våra positioner som kvinnor och överviktiga gör att detta problem är mer intressant, eftersom vi ser diskrimineringen med andra ögon än vad normalviktiga gör. Med detta arbete har vi lyft fram det som vi i vardagen inte tänker på som diskriminering utan vardagliga händelser som går obemärkt förbi.

Således var vårt syfte med denna kvalitativa uppsats att genom intervjuer och studier av litteratur och via internet få fram och undersöka om det finns fördomar om diskriminering av kraftigt överviktiga kvinnor. Då menar vi kvinnor med ett kroppsmasseindex [BMI] över 30. Vi har alltså undersökt alltså hur kraftigt överviktiga kvinnor blir bemötta i samhället och hur normalviktiga ser på dem.

Våra frågeställningar var:

- Hur blir kraftigt överviktiga kvinnor bemötta i samhället?
- Vilka fördomar finns i vårt samhälle gentemot kraftigt överviktiga kvinnor?
- Sker det en stigmatisering av kraftigt överviktiga kvinnor och innebär detta också en skamkänsla?
- Påverkar de eventuella fördomarna kvinnornas sociala livssituation?

Inledningsvis redogör vi för bakgrunden till vår uppsats, varför vi valde just detta ämne samt hur uppsatsen växte fram under arbetets gång. Vi börjar med historik runt kvinnlighet och kropp, därefter nutida forskning om fetma som följs av statistik över överviktiga och där vi även tar upp sociala och psykologiska resultat av fetma. Sedan kommer ett stycke om fetma som sjukdom, därefter ett avsnitt som handlar om diskriminering där vi beskriver bilden av hur feta kvinnor behandlas i samhället.

2. Bakgrund

Kvinnlighet och kropp

I dagens samhälle i den västerländska kulturen idealiseras den slanka kvinnokroppen, men har det alltid varit så? I detta avsnitt utgår vi främst ifrån Naomi Wolfs historieskrivning runt kvinnors kroppsideal och ser om det varit konstant eller om det har ändrats över tid. Hennes perspektiv är inte helt självklart, man kan mer se det som en hypotes och med det menar vi en vetenskaplig djärv gissning (Egideus, 2000).

Under alla tider har kroppsideal varierat från smal till rund. I Rom under antiken var det känt att människor kunde vara överviktiga med vackra anletsdrag. Under Neros tid var det ett smalt skönhetsideal som fortsatte in i medeltiden där det ansågs fetma var frånstötande. Men under rokokon blev det ett runt ideal igen (Liukko, 1996, s.18).

Sedan ungefär 1830 har skönhetsmyten funnits och enligt Wolf bygger skönhetsmyten på en lögn:

../ nämligen att den egenskap som kallas "skönhet" existerar objektivt och universellt. Kvinnor måste vilja förkroppsliga den och män måste vilja äga kvinnor som gör det. Detta förkroppsligande är ett tvingande påbud för kvinnor och inte för män, och denna situation är nödvändig och naturlig därför att den är biologisk, sexuell och utvecklingsbetingad. Starka män slåss om vackra kvinnor, och vackra kvinnor är fruktsammare. Kvinnors skönhet måste hänga ihop med deras fruktsamhet, och eftersom detta system bygger på sexuell urval är det ofrånkomligt och oföränderligt (Wolf, 1991, s.10).

Ungefär samtidigt växte medelklassen, levnadsstandarden och läs och skrivkunnigheten steg, familjerna blev mindre och dessa bildade en ny samhällsklass där icke-arbetande kvinnor skapades. Den industriella revolutionen medförde att runt 1830 kunde den nya tekniken reproducera bilder av hur kvinnor borde se ut på modebilder och foton. Runt 1840-50-talet kunde man se de första nakenbilderna av prostituerade men även annonser med bilder på "vackra" kvinnor (Wolf, 1991, s.12ff).

I och med att "skönhet" växte fram så växte även det ekonomiska intresset för detta begrepp fram. Skönhet kom att handla om idéer om pengar och på 1800-talet visste kvinnorna att deras skönhet betalades med äktenskap. Lagom till att kvinnorörelsen slog igenom hade både kvinnor och män vant sig vid att värdera skönhet i ekonomiska termer. Ju mer makt kvinnorna krävde desto mer utnyttjade maktstrukturen skönhetsmyten för att försöka hejda dess framgång.

När kvinnorna slog igenom maktstrukturen på 1980-talet så försvann uppdelningen av det politiska ekonomiska värdet och den sexuella diskrimineringen och blev en och densamma. Skönheten var inte längre en symbolisk valuta, den blev bokstavligt talat pengar (Wolf, 1991, s.18f).

Detta visade sig bland annat i det nya uppsvinget i konsumtionskulturen som skapade dåligt samvete hos kvinnorna. Videoband, tv-reklam, bantningskurer, gymkultur och en massa kosmetika är bara en del utav vad som livnärde sig på skönheten.

Den överviktiga kroppen

Förr förknippades övervikt med glupskhet i mat och ett tecken på välstånd och rikedom. I vår postmoderna kultur förknippas det med sjukdom (Liukko, 1996, s.18f).

Den överviktiga kroppen förknippas också med brist på kontroll, fulhet och äcklighet medan den smala muskulösa kroppen förknippas med styrka, framgång, kontroll och makt. En lyckad kvinna är en kvinna som kan visa upp en sund kropp, men som Anna Johansson säger:

Vad vi tycks definiera som en sund kropp är inte i första hand en kropp som vi vet är fri från sjukdomar utan en kropp som ser sund ut, det vill säga en slank, fettfri, solbränd och vältränad kropp. En kropp som tycks hållas i trim... (1999, s.34).

Att den tycks hållas i trim är inte givet att den är det, utan Naomi Wolf menar att födas till kvinna innebär automatiskt att man har inbyggda fel som går att korrigera (Wolf, 1991, s.92).

Wolf menar att skönheten och dess krav att upprätthålla den har blivit en religion i vår tid. Hon menar att ingen bryr sig om hur mycket fetman sprider sig utan om vems (kvinnans) kropp som är felaktig (Wolf, 1991).

Fetma värderas negativt och dagens kroppsideal är den långa, smala kvinnokroppen. Detta har fött plastikkirurgin, snabba bantningskurer, kosmetik mot rynkor, åldersnojja etc. för att kunna korrigera denna defekt (Rössner, 1988).

Sammanfattningsvis kan sägas att skönhetsidealet har varierat under alla århundraden. Skönhetsidealet, det smala, långa, sunda, är idag en utopi som är så gott som ouppnåbar. Den vanliga människan väger eller ser inte ut som skönhetsidealet anses vara.

Vi ser också till att ta hand om vår kropp och det har blivit som en ny religion och vars religion ägs och bestäms av samhället. En religion som har ersatts av en besatthet av att ha kontroll på sig själv och sitt beteende. En kvinnas kropp och dess normalvikt eller övervikt är en allmän angelägenhet som engagerar multinationella företag i världen (Wolf, 1991).

Författaren Kim Chernin pratar om samhällets kontroll av kvinnors kroppar och har myntat begreppet "slankhetens tyranni". Att leva under något som kallas slankhetens tyranni kan vara att ständigt ha kontroll över sin kropp och sin vikt. Det som dominerar denna tyranni är den smala, fettfria kroppen. Går denna kontroll för långt kan den leda till någon form av ätstörning till exempel anorexi eller bulimi. Tyvärr så har kvinnors ätstörningar normaliserats i vårt samhälle, och ett stort missnöje med sin kropp har blivit ett växande fenomen i västvärlden.

Då kan man fråga sig vad eller vem är orsaken till rådande normer för kvinnlighet och deras kroppar? Här kommer vi då in på detta med könsmakt, kvinnans underordning och mäns överordning. Alltså slankhetens tyranni handlar om kontroll. Denna kontroll och även disciplinering av kroppen har funnits sedan medeltiden och troligtvis ännu längre tillbaka i tiden, men tittar vi på nunnorna under medeltiden så fastade de under långa perioder och gisslade sig själva. Idag bedömer vi våra kroppar utifrån rådande idealbilder och vi kan tänka oss reaktionerna från omgivningen om vi inte följer rådande normer (Johansson, 1999).

Men det finns den moraliska frågan också vad det gäller fetma och övervikt, där samhället anser att övervikt innefattar att man är lat, inkompetent, äcklig, ful och har brist på kontroll. Men detta är helt fel, fetman sitter inte i hjärnan utan är ett yttre tjockare skal. Bara för att man är överviktig behöver det inte betyda att man har ätit sig till det, utan det kan vara medicinska orsaker som utlöst fetman.

Nutida forskning om fetma

Det är många som gör undersökningar om fetma. Världshälsoorganisationen, Socialstyrelsen, Sifo, Statistiska Centralbyrån, universitetssjukhus men till och med

aftonbladet gör undersökningar och studier. Vi blir ständigt påmind om fetmans risker, men är vi egentligen så feta, är det så allvarligt som debatten vill påstå? I detta avsnitt visar vi på aktuell statistik över antalet överviktiga i Sverige.

Statistik över övervikt

År 1981 var det ca två miljoner som var överviktiga i Sverige och år 1998 visar en undersökning gjord av Statistiska Centralbyrån [SCB] på att det var 2,5 miljoner svenskar mellan åldern 16-74 år som var överviktiga. Av dessa var en halv miljon kraftigt överviktiga. Det är en ökning av en halv miljon människor på 17 år (Socialstyrelsens folkhälsorapport, 2001, s.257).

Världshälsoorganisationen [WHO] gjorde en undersökning 2003 att det är ca tre miljoner överviktiga i vårt avlånga land och ca 670 000 människor som lider av allvarlig fetma. Detta innebär att alla svenskar i snitt har 9,8 kilo extra fett. När det gäller barnen är det ca 190 000 barn mellan 7-15 år som är överviktiga (Kerpner, 2003, *Aftonbladet*).

Ser vi internationellt på dödsrisken säger WHO att fetman tar 2,6 miljoner människoliv varje år i världen. Ställ det i relation till underviktigas 3,7 miljoner (Kerpner, 2003, *Aftonbladet*).

För att se lite på vilka människor som drabbas mest i Sverige, så är det kvinnor mellan 25-44 år som har ökat 24 % från 1980-2001. Kvinnor i åldrarna 16-24 ligger inte så långt efter med 21 % (SCB, 2002, *Aftonbladet*).

Sociala och psykologiska aspekter inom medicinsk forskning

I Sverige försiggår en medicinsk forskning som även tar upp sociala och psykologiska aspekter av fetma. Detta projekt kallas Swedish Obese Subjects [SOS] och har funnits sedan 1987. Många sjukhus i Sverige är inblandade och Sahlgrenska sjukhuset ligger bakom studien. Grundfrågeställningen har varit om en frivillig viktninskning långsiktigt påverkar dödlighet och risker för bland annat diabetes och hjärt- och kärlsjukdomar.

Opererade och konventionellt behandlade patienter ska jämföras under tio år med avseende på dödlighet, sjuklighet, kostvanor, hälsorelaterad livskvalitet och hälsoekonomi.

Studien visar på att livskvaliteten har ökat parallellt med viktminskningen och att den psykiska ohälsan har minskat. De menar att de psykologiska faktorerna såsom depressioner och ångest har minskat betydligt. Många har också upplevt innan viktminskningen att de hade psykosociala problem som härrörde offentliga platser, till exempel restauranter, sol och bad, affärer och familjerelationer (sahlgrenska.se).

Vi kan alltså se en ständigt ökande kroppsvikt hos det svenska folket och i vårt västerländska samhälle och inte förrän vid viktminskning minskas obehagen av fetman oavsett mentalt, socialt och fysiskt.

Fetma som sjukdom

Vi vill i detta avsnitt ta upp några orsaker till fetma och några exempel på följsjukdomar som fetma kan ge.

En av orsakerna till fetma är om energiintaget överstiger energiutgifterna. Energiintaget beror på den mängd mat vi äter, energiutgifterna på den så kallade basalomsättningen, dvs. kostnaden att hålla kroppen vid 37 grader och de grundläggande funktionerna igång. Många är medvetna om att fetman har genetiska orsaker. Experter menar att ungefär 50 % av all fetma är ärftlig. Fortfarande vet vi dock inte säkert vad som ärvs, om det kan vara en personlighet, en egenskap hos fettväv eller muskulatur, en benägenhet i centrala nervsystemet eller i aptitregleringen. Forskarna har visat att ärftlighet för fetma är lokaliserat på många olika håll i arvsmassan och att det inte finns någon enskild faktor som har avgörande betydelse därvidlag. Bara i enstaka fall hittar man en äkta hormonell rubbning som kan förklara fetman. Men vanligast är att läkemedel såsom kortison, epilepsimedicin, nervmediciner m.m. kan ge hetshunger och överätning och därmed vara en orsak till övervikt och fetma.

Det finns också en psykologisk faktor, när mat står för något annat än att bara vara bränsle för kroppen. En del använder mat för att förhöja sinnesstämningen eller för att dämpa ilska, oro och ångest.

Farliga komplikationer till fetma är:

- Hjärt- kärlsjukdomar
- Högt blodtryck
- Diabetes
- Gallvägssjukdomar
- Ledbesvär
- Ökad risk för cancer
- Problem från luftvägarna
- Menstruationsrubbingar

Källa: Överviktsenheten Huddinge universitetssjukhus.

Diskriminering av feta

Feta behandlas sämre var än i samhället de kommer. Arbetsgivare, researrangörer, dörrvakter och hyresvärdar kan obehindrat diskriminera eller stänga ute feta människor bara för att de är just feta (overvikt.se).

Detta skriver Inger Johnsson i en artikel i tidningen *RondÖR*, vilket är Överviktigas Riksförbund medlemstidning. Hon har tittat på FN: s allmänna förklaring av de mänskliga rättigheterna. Där finns det bestämmelser om hur man inte får diskriminera människor i samhället oavsett hur man än ser ut och hur man betar sig. Hon menar att det sker en illegal mobbning av feta i samhället. Alla andra utsatta grupper i samhället är skyddade av lagar mot diskriminering och särbehandling. Så länge som fetma inte räknas som funktionshinder innefattas det heller inte av handikappsombudsmannen (Johnsson, 2003).

Stephan Rössner säger att:

Medan diskriminering av ras, lyten, beteenden och handikapp har blivit socialt oacceptabel är fetma fortfarande ett tillstånd som det är tillåtet att håna och förlöjliga. Fortfarande förlöjligas överviktiga av kamrater, lärare, chefer

och sjukvårdspersonal, och många feta patienter kan beskriva hur de i sitt yrkesutövande förlöjligas av vilt främmande människor i snabbköpskassa, rulltrappan eller på badhuset (Rössner, 2002).

Här är några exempel på diskriminering för att förtydliga.

I Expressen måndagen den 20 Dec. 2002 läser vi om straffskatt för feta. Docent Maria Lennernäs anser att feta är en belastning och borde betala trängselavgift.

Om man kostar samhället mycket är det rimligt att man betalar tillbaka åtminstone en del. Rökare betalar tobaksskatt. Feta borde betala trängselavgift, säger Maria Lennernäs (*Aftonbladet*).

Detta väckte heta känslor hos många läsare och en som reagerade kraftigt var Micke "Svullo" Dubois som svarade i Expressen tio dagar senare att man skulle kunna införa idiotavgifter också. Han svarade bland annat:

inte bara fetma kostar, utan även anorexi. Det är diskriminerande, det är mycket som kostar samhället pengar. Snart får vi väl betala avgift för att leva, vi skulle kunna införa idiotavgift (*Aftonbladet*, 2002).

I kanal fem, söndagen den 7 december 2003 visades programmet *Diets from hell*. Där handlade den sista delen om mattävlingar som görs över hela världen där det hela går ut på att man ska äta så mycket du kan utav en maträtt under en viss tid. Vår första tanke var att det inte är konstigt att överviktiga blir diskriminerade i samhället när det ges en så skev bild utav själva problemet. Mattävlingar eller ätärtävlingar är groteska, de som står där är glupska, äckliga och allt annat än normala. Denna bild skapar en hel del av okunskap om oss feta människor. Medias bild säger ju att vi är glupska, äckliga och inte har någon som helst kontroll över vad vi sätter i oss för mat eller för mängd av mat. Vi har som många andra, vissa matmönster som inte är helt lätt att ändra på och hos vissa har det inte satt sig alls på kroppen, och hos oss andra har det satt sig till en rundare och större kropp. Det vi vill säga är att verkligheten innefattar så mycket mer än vad vissa tror.

Att det är viktigt vad folk tycker om en som människa, oavsett om du är tjock eller smal hör samman med ens egen självkänsla och kroppsbild. Att acceptera sig själv är svårt om man känner sig inplacerad i ett fack, med andra ord stigmatiserad utav någon slags åkomma.

Är denna åkomma fetma så anses det inte som något sjukligt utan som något självförvållat och oacceptabelt (Johnsson, 2003).

Detta kan vara mycket förnedrande och långt ifrån acceptabelt eller godkänt i samhällets kretsar där normalt anses vara framgångsrikt, innehavande av kontroll och felfritt. Förnedringen sitter inte i hur vi är som människor utan hur vi ser ut som människor, det vill säga hur din kropp ser ut. Om din kropp inte är felfri eller normalviktig anses det automatiskt att du är glupsk och grotesk, men även ointelligent och en massa andra saker som kommer från okunskap om fetma (Liukko, 1996).

Här följer ett avsnitt med våra teoretiska perspektiv, där vi har valt att använda oss av feminismen och maktrelationer mellan könen och kroppens sociologi men även stämplingsteorin. Vi tar också upp tidigare forskning om kvinnor och kropp och sedan förklarar vi vad de olika definitionerna kraftig övervikt och fetma betyder.

3. Teoretiska perspektiv

Vi anlägger ett feministiskt konstruktivistiskt perspektiv där vi ser kroppen, fetman, vikt etc. som att det är ett kulturellt fenomen. Alltså, det är samhället och media som har konstruerat våra idealbilder och som får en kvinna eller en man att bli sedda som avvikande. Ur gruppen överviktiga ser vi de kraftigt feta som de mest stigmatiserande i samhället och vill gärna lyfta fram deras upplevelser av denna situation. Detta innebär också att vi ser till stämplingsteorin och försöker förstå hur fördomar bestämmer vem man påstås vara. Vi ser också till ett socialmedicinskt och biologiskt perspektiv i relation till det sociologiska perspektivet, där vi ser fetma som ett sjukdomstillstånd kontra fetman som ett konstruerat tillstånd.

Kroppens sociologi

Kroppens sociologi handlar till stor del om kroppens ökade symboliska betydelse i den nutida konsumtionskulturen, framför allt i massmedia och reklam. En av kroppssociologins stora föregångare är den brittiske sociologen Brian S. Turner. Han hävdar att vardagslivet främst handlar om produktion och reproduktion av kroppar, att

det sociala livet är beroende av en fungerande presentation, kontroll och tolkning av kroppar, att rationaliseringen av kroppen genom disciplin, diet, träning och reglering har varit av avgörande betydelse för kapitalismens utveckling och att vi således för att förstå vardagslivet och dess rutiner måste utveckla en sociologi om kroppen. En sociologi om kroppen menar Turner ska syssla med följande:

det mänskliga förkroppsligandets i allt väsentligt sociala natur, med den sociala produktionen av kroppen, med den sociala representationen av och diskursen om kroppen, med kroppens sociala historia och, slutligen, om det komplexa samspelet mellan kropp, samhälle och kultur (Miegel & Johansson, 2002, s.289).

Det sociala könet

Ett genusperspektiv innebär att man antar att kön är lika med biologiskt kön, det du föds till, medan genus är det sociala könet som baseras på en kulturell tolkning av de biologiska skillnaderna mellan män och kvinnor. Att se kön som ett socialt kön, alltså genus, hjälper till i tolkningen av det manligt överordnande och kvinnligt underordnande vad det gäller kroppsideal (Kulick, 1987).

Man kan också säga att genus är den systematiska organiseringen av kön som utgångspunkt för social olikhet, som omfattar underordningen av kvinnor och gör mannen till norm. Detta begrepp har ett skandinaviskt ursprung. Yvonne Hirdman introducerade detta 1988 som ett försök att skapa en skandinavisk variant av det engelskspråkiga "sex-gender system" (Brante, 1998).

Det är viktigt att framhålla att det inte är de biologiska skillnaderna i sig som utgör genus, utan det är tolkningen av dessa. Innebörden av genus är att genusforskning sysslar ofta just med tolkningen av genus i skilda sammanhang. Genus är inte detsamma som könsskillnad utan den kulturella "tolkningen" av könsskillnad (Kulick, 1987, s.11f).

Tolkningen av könsskillnaden innefattar också att genus är relaterat till makt. Det innebär att genus är därmed ett sätt genom vilket makt uttrycks, förmedlas, betecknas, konstitueras, reproduceras osv. Om man bortser från att det finns ett genussystem som Kulick antar, så finns det en slags genusordningsbegrepp som Robert Connell

har skapat. Detta begrepp innefattar inte bara individers karaktärer eller identiteter utan innefattar även institutioner, praktiker, föreställningar etc. som reproducerar denna genusordning. Genusordningen är en asymmetri, enligt Britt-Marie Thurén, mellan manligt och kvinnligt och detta innebär att en åtskillnad görs utifrån bland annat kroppstyper (Gothlin, 1999, s.6).

Man föds till pojke eller flicka men i sociala meningar konstruerar samhället man och kvinna genom normer och regler. Den sociala konstruktionen skiljer sig från kultur till kultur och är mycket olika i världen. Fetma och övervikt är något som är hälsosamt och sunt bland kvinnor i exempelvis Nicaragua men bland kvinnor i västvärlden något som är ohälsosamt och osunt (Johansson, 1999, s.152ff).

Feminism

Ett feministiskt perspektiv är att föredra när det ska handla om kvinnor. Feminismen antar att föreställningar om manligt och kvinnligt organiserar våra sociala relationer, men också hur vi upplever oss själva och varandra. Feministisk teori innebär också en fokusering på maktrelationerna mellan könen. Vi lever i ett manligt dominerat samhälle, där manligt ses som överordnat kvinnligt, där män som grupp är överordnat kvinnor som grupp. Kvinnans kropp och hennes rätt till sin egen kropp har länge varit centralt inom feminismen och kvinnors upplevelse av sin kropp som ett objekt som definieras utifrån ett mansdominerat samhälle (Johansson, 1999).

Feminismen påstår att fetman innebär ett försök till utbrytning ur samhällets stereotypa könsroller (Orbach, 1978, s.19).

Detta skriver Susie Orbach och menar att bli fet kan alltså tolkas som en medveten och meningsfull handling. Den är en utmaning mot det kulturellt bestämda sättet att uppleva kvinnligheten. Feminismen antar också att fetma är en reaktion på ojämlikheten mellan könen, likaså en anpassning till kvinnoförtrycket (Orbach, 1978, s.37).

Stämplingsteori

Stämplingsteorin är användbar när man ser till många samhällsproblem. Stämplingsteorin går ut på att samhället utövar social kontroll genom att använda sig av regler och normer som är både formella och informella och som åtföljs av olika tillrättavisningar eller straff. Beteenderegler i en grupp består av informella regler som är dolda för övriga individer utanför gruppen. De är mycket svåra att se och gör att man kan bli en avvikare om man inte förstår dessa. Formella regler är oftast nedskrivna men informella regler är något som var grupp bestämmer genom gruppsytryck, attityder etc. och kan handla om saker man inte får göra och får göra. Normer kan både föra samman människor men också skilja dessa åt genom stigmatisering och stämpling.

En norm kan vara något vi lär oss redan som mycket små där vi får lära oss olika regler för hur vi ska bete oss vid olika tillfällen. Dessa regler kan vara skrivna eller oskrivna, uttalade eller outtalade.

Stämplingsteorin handlar "inte om varför individer begår avvikande handlingar utan varför en handling definieras som avvikande". Avvikande beteende anses vara socialt konstruerat men det kan också vara historiskt, kulturellt och situationsbetingat.

När vi bedömer en person, går vi efter vilka attityder personen har och hur han/hon beter sig. Avviker personens attityd och beteende från den normative människan, så sätts en stämpel. Stämpelns funktion är att bekräfta en norm som redan finns (Angelöw & Jonsson, 2000, s.156).

Stigma

Andra regler och normer lär vi oss i omgivningen med andra människor. Att stämplas antingen som individ eller som hel grupp kallas för stigmatisering. I Sociologiskt Lexikon beskrivs stigmatisering på följande sätt:

Stigma (tisering), att tillskriva en individ eller grupp en rad negativa egenskaper mot bakgrund av ett bestämt kännetecken, ett stigma. Stigmatisering kan bland annat förekomma beträffande kroppsliga skavanker, sexuell läggning, etnisk tillhörighet eller social position. Stigma hänvisar till ett attribut som gör en person annorlunda än andra personer i den kategori som han i övrigt tillhör, och som bidrar till att diskreditera personen i andras ögon (Brante, Andersen & Korsnes, 1998, s.313).

Stigma är en benämning på en egenskap som oftast är oerhört missvisande och ges som egenskap från publiken om det inte handlar om kroppsliga stigmat. Det finns tre olika stigmat: kroppsliga missbildningar av olika slag såsom övervikt, fläckar på personligheten såsom arbetslöshet och ett kulturellt stigma såsom annan religion. Den normativa individen behandlar en stigmatiserad på ett annat sätt för att man ser stigmat som om det skulle vara självklart att personen ifråga skulle ha fler "fel" (Angelöw & Jonsson, 2000, s.156ff).

Vi förtydligar, en person är rullstolsburen och automatiskt tror man också att samma person inte kan klara sig själv med vardagliga sysslor. Allt detta sker omedvetet på grund av att man har för dålig kunskap om handikappet.

Goffman skriver i boken *Stigma*, att man kan säga att avvikarna är normala avvikare för att alla har ungefär samma beteende. Med andra ord alla avvikare är normala eftersom samtliga oavsett om du är en avvikare eller normal är rädd för prat bakom ryggen. Alla normala och stigmatiserade är noga med vad folk säger om en och likaså noga med att dölja stigmat man har. Således upprätthåller man den fasad som man har arbetat upp under en lång tid. Man är rädd att visa sin rätta identitet på grund av stolthet eller ett dåligt självförtroende. Rädslan gör att man hämmar sin livsstil och spelar olika roller hela tiden, oavsett situation (Goffman, 1972).

I våra frågeställningar pratar vi om skamkänsla. Med det menar vi att skammen har i vår tid blivit knuten till känslor av personlig otillräcklighet. Skammen uppstår om man känner sig ogiltig eller ovärdig som person och man frågar sig "vem är jag"?, "Var hör jag hemma?" och "vem skulle jag kunna bli om bara...?" (Johansson, 1999, s.98).

Thomas Johansson menar i sin artikel "Narcissism, kropp och modernitet" från tidskriften *Sociologisk Forskning*, att i vissa sociala miljöer ställs det relativt stora krav på förändring och utveckling av kroppen och jaget. Han säger vidare att kroppens ökade betydelse för identiteten innebär ökade krav på den enskildes förmåga att presentera sig själv och sin kropp på "ett vinnande sätt" på den offentliga arenan. Johansson kallar också vissa sociala situationer där det är viktigare än annars

att presentera sig på ett tilltalande sätt, för kritiska situationer eller kritiska miljöer. Sådana sociala situationer innebär stora påfrestningar för människors självkänsla och självbild och skapar en rädsla för att misslyckas. Vid dessa tillfällen utvecklas lätt känslor av skam och mindervärde (Johansson, 1995).

Sammanfattningsvis kan vi tillägga att eftersom vi som skriver denna uppsats är kvinnor och också är överviktiga vilket vi har tagit upp tidigare i uppsatsen, så anser vi att det feministiska perspektivet är mycket användbart vad det gäller vår undersökning. Detta perspektiv handlar om just kvinnor och kropp och kvinnors underordning i vårt samhälle. Så länge vi inte har jämlikhet mellan könen fullt ut så kommer det kvinnliga kroppsidealet inte att ändras närmvärt, utan slanka kvinnor är de som har mest framgång vad det gäller både arbetsliv och privatliv.

Likaså stämplingsteorin och stigmatisering som vi använder oss av har stor betydelse i vårt arbete. Där har vi samhället som kontrollerar oss genom regler och normer, där en avvikare till exempel en kraftigt överviktig kvinna kan stämplas för att hon inte ingår i det "normala" beteendet som samhället har satt som norm. Med stigmatisering menas att man kan ge en person negativa egenskaper för ett bestämt kännetecken till exempel kraftig övervikt. Eftersom vi ska studera detta med fördomar och diskriminering av kraftigt överviktiga kvinnor så får vi med allt i dessa perspektiv anser vi.

4. Tidigare Forskning

Svensk Forskning

Forskningen om kroppsideal har funnits sedan lång tid tillbaka, men tittar vi inom sociologin så är den relativt ny i Sverige. Detta innebär att det finns ytterst lite forskning om kvinnor och fetma i Sverige men det finns en hel del om kroppen och kroppsideal. Vi kommer ta upp några studier och böcker som vi tycker är relevanta för vår uppsats.

Först har vi Anneli Liukkos avhandling, *Mat, kropp och social identitet* som beskriver hur kvinnor förhåller sig till mat, måltider och kroppsvikt. Anna Johanssons avhandling *La mujér sufrida, the suffering woman*, handlar om kvinnors kroppsuppfattning i Nicaragua. Tomas Johansson har skrivit om samhällets påverkan på kroppen och i hans bok *Den skulpterade kroppen* tar han upp gymkultur, friskvård och estetik av kroppen.

Andra böcker som har varit relevanta för vår uppsats är mer skönlitterära som till exempel: Ana Martinez som skriver mycket personligt i sin bok, *Trösta mig aldrig med en karamell*, om hur det är att försöka bemästra bantningsindustrin och skönhetsfällans påverkning. Någon som skriver om hur kroppsvikten uppfattas av kvinnor själva och dess omgivning är Anna Johansson i sin bok, *Elefant i nylonstrumpor*. Där tar hon upp hur det är att vara en kraftig överviktig kvinna och hur den överviktiga kvinnan framställs och bemöts och ses av omgivningen. Hon försöker även förstå ätande och fetma som historiska, kulturella och sociala fenomen.

Internationell Forskning

I USA har forskningen runt kroppsideal, fetma och kvinnor funnits mycket längre och det finns massor av litteratur. Här ger vi exempel på några internationella författare. Susie Orbach är en av de stora som har skrivit *Fetma är en kvinnofråga*, en självhjälpsbok som kom i slutet av 1970-talet. Hon menar att hennes bok ska vara till hjälp för kvinnor att kunna acceptera sin kropp bättre.

Däremot skriver författaren Naomi Wolf om kvinnlig lydnad i *Skönhetsmyten* och menar att kvinnor ägs av samhället. Wolf säger att kvinnokroppsidealet handlar om samhällets makt. Hon angriper även diskrimineringen av kvinnor i arbetslivet och reklamens makt över kvinnors kroppar.

Någon som pratar om samhällets kontroll (som vi tar upp i bakgrunden) av kvinnors kroppar är författaren Kim Chernin som har myntat begreppet Slankhetens tyranni i boken *The Obsession. Reflections on the Tyranny of Slenderness*. Slankhetens

tyranni handlar om kontroll.

Om den yttre kontroll om kvinnors kroppar som utövas av samhället – ett samhälle där det manliga är norm och där män har tolkningsföreträde – och om den kontroll som kvinnor själva utövar på sina kroppar för att leva upp till dessa normer (Johansson, 1999, s.29).

5. Begreppsdefinitioner

I detta avsnitt går vi igenom de begrepp och definitioner som vi anser är relevanta i vårt uppsatsarbete.

I denna uppsats använder vi oss av begreppen kraftigt överviktig och fetma. Med dessa begrepp avser vi kroppsvikt som överstiger den normala vikten med ett BMI över 30. För att kunna se våra informanternas övervikt och normalvikt vetenskapligt har vi förankrat begreppen till Världshälsoorganisationens [WHO] BMI-tabell. Vi använder oss av denna tabell eftersom den är vida spridd och är enkel att se viktgränserna på.

Den relativa kroppsvikten är fördelad efter en s.k. normalfördelning, som ibland kallas för en klockkurva. De flesta ligger i mitten och ett allt mindre antal finns i ytterkanterna av klockkurvan, både uppåt och nedåt.

För att definiera begreppet normalvikt så menar Rössner att forskarna pratar om en:
acceptabel vikt, en vikt där riskerna för komplikationer, obehag eller sjukdomar på grund av vikten är inga eller obetydliga (1998, s.35).

Vem det är som sätter ovanstående normer kan man fråga sig för det framgår inte i Rössners bok men det är svårt att definiera begreppen kraftig övervikt och fetma. Termen övervikt tar inte hänsyn till orsaken för den ökade kroppsvikten, medan fetma antyder att den ökade kroppsvikten beror på en ansamling av mera fettväv än normalt (Rössner, 1988, s.22).

Som sagt ovan går vi efter WHO:s BMI-tabell, BMI betyder Body Mass Index (kroppsmasseindex) och är en mätmetod att räkna ut graden av fetma (Rössner, 1998, s.34ff). Vad man får för BMI tal beror på din längd och vikt. En man och en kvinna som är 1,80 cm långa och ligger mellan 20-25 i BMI, varierar vikten ända från 65-81 kilo.

Man räknar ut sitt BMI genom att dividera vikten i kilo med längden x längden i meter. Till exempel: $95\text{kg}/1,68 \times 1,68 (2,8224) = 33,6$. BMI blir alltså 33,6 och ligger i delen "Fetma".

Tabell 1. Källa. Rössner, Stephan (1998), *Kroppen har rätt - myter mat och hälsa*, s.36.

Undervikt	BMI under 19,9
Normal vikt	BMI 20,0-24,9
Måttlig övervikt	BMI 25,0-29,9
Fetma	BMI 30,0-34,9
Kraftig fetma	BMI 35,0-39,9
Svår fetma	BMI över 40,0

Denna tabell använder sig sjukvården, viktväktarna, hälsotidningar och WHO utav. Här kan man se om man är i farozonen för svår fetma eller undervikt. Inom sjukvården är det vida känt att fetma ökar risken för följsjukdomar, som diabetes, hjärt- & kärlsjukdomar etc. Ändå är detta relativt, vilket vi menar med att det är viktigt att förstå att den som har övervikt eller inte handlar om individuella skillnader. Men den starkaste orsaken till övervikt har inte med att göra om att man har dålig karaktär eller inte utan som Anna Johansson säger:

att det starkaste sambandet inte finns mellan ätstörningar och fetma utan mellan ätstörningar och bantning. Likaså gäller detta för fetma och bantning (Johansson, 1999, s.21-22).

Ätstörningar kommer vi inte att ta upp i denna uppsats utan hänvisar er till annan litteratur (se litteraturlista).

Det finns några andra mätmetoder också. Bland annat den nya midja/höftmetoden, där man mäter med måttband midjemåttet. Vi har valt att inte gå efter denna metod

eftersom det kan kännas för personligt att få reda på sitt mått runt midjan. Vi har valt bara att redovisa för denna metod och lyfta fram att det är en enkel metod man lätt tar till sig. Indelningen av midjemåttet ser ut på detta sätt:

Tabell 2.(Huddinge Universitetssjukhus, 2003).

För kvinnor:
Midjemått över 80 cm innebär ökad risk.
Midjemått över 88 cm innebär kraftig ökad risk

Denna metod är ganska ny, men för många av läkare och privatpersoner skulle det förstås vara en befrielse om vi kan byta ut krångliga tabeller mot ett enda enkelt kroppsmått som ger en samlad uppfattning om vilken risk kroppsvikten kan innebära i det enskilda fallet (Rössner, 1998, s.38).

I nästa avsnitt berättar vi om vår metod och vårt urval av intervjupersoner. Vi tar också upp reliabilitet och validitet och etiska aspekter, transkribering och analysmetod.

6. Metod

Vårt mål med den här undersökningen är att vi ska sätta oss in i intervjupersonernas upplevelser av kraftig övervikt bland kvinnor. Därför har vi valt att använda oss av en kvalitativ metod vilket vi anser vara den metod som kan ge oss den största förståelsen för detta problem. Vi har tänkt oss att genom intervjuer undersöka om kraftigt överviktiga kvinnor verkligen diskrimineras i vårt samhälle.

Vi har gjort en halvstrukturerad intervjuundersökning med en viss möjlighet till öppenhet i våra frågor (Kvale, 1997, s.32).

Vi kan även säga att vi har använt oss av en form av triangulering, vilket innebär att mer än en metod eller datakälla har studerats dvs. vi använde både intervjuer och litteraturstudier i vår uppsats (Bryman, 2002, s.260).

Enligt vår tolkning är forskningsdesignen en komparativ studie dvs. man jämför litteraturen med verkligheten (Om uppsats skrivande i sociologi B-, C- och D-

uppsatser s.11).

Vi kunde ha gjort en kvantitativ metod också genom att göra en enkät undersökning för att därigenom få fram en kanske mer systematisk och strukturerad observation av vår problemställning. Men vi valde den kvalitativa metoden istället, för vi kände att vi fick en djupare inblick i våra respondenters uppfattning om diskriminering av kraftigt överviktiga kvinnor i samhället. Vi kunde likaså ha använt oss utav en fokusgrupp med normalviktiga för att kunna få fram vad de tycker om överviktiga. Men vi ansåg att grupptricket kan vara för stort för att kunna få ärliga svar så därför använde vi oss av djupintervjuer.

Intervjuerna som vi har gjort alltså halvstrukturerade med en viss öppenhet för andra frågor. Det går ut på att den som intervjuar ställer frågor till en respondent utifrån ett visst frågeschema som är fastställt i förväg. Målet med denna typ är att samtliga intervjuer ska vara samma, att varje respondent möter samma frågor (Bryman, 2002).

Vi kände oss inte låsta av vårt schema utan dök det upp andra frågor under intervjun så ställde vi följdfrågor (Svensson & Starrin, 1996, s.56).

Vi har därefter jämfört de svar vi fått av de kraftigt överviktiga kvinnorna med de svar vi fått av de normalviktiga personerna vi intervjuat. Det vi har tittat närmre på är om det förekommer diskriminering och eventuella fördomar gentemot den överviktiga gruppen. Vi har upptäckt att det inte finns särskilt mycket forskning tidigare om just detta vi har belyst, vilket gjorde att vi kände oss ännu mer motiverade till att skriva denna uppsats.

Urval

I början inriktade vi oss på att undersöka om det förekom diskriminering och fördomar både mot överviktiga män och överviktiga kvinnor, men efter ett tag förstod vi att vi måste avgränsa oss. Därför bestämde vi oss för att bara titta på detta problem vad det gällde kraftigt överviktiga kvinnor. Vi förstod ganska tidigt att genom den litteratur

och de artiklar vi läst och givetvis genom de intervjuer vi har gjort att det är mest kvinnor som lider och som är mest utsatta vad det gäller fördomar och diskriminering på grund av sin övervikt.

Vårt urval av intervjupersoner har vi fått via snöbollsmetoden. Det vill säga att en av oss har en god vän som var överviktig, hon har sedan i sin tur gett oss namn på ytterligare en person som hon kunde tänka sig medverka i vår undersökning. De normalviktiga vi har intervjuat har vi också använt oss av samma metod (Bryman, 2002).

Vi har intervjuat tre kvinnor med kraftig övervikt. Detta har vi gjort för att få deras berättelser och erfarenheter av allmänhetens bemötande och för att kunna ge dem en möjlighet till att utveckla sina tankar kring detta. Vi har även intervjuat tre kvinnor som ej är överviktiga. Det har vi gjort för att få en bild av deras attityder och tankar till kraftigt överviktiga kvinnor.

Vi har gått tillväga så att vi skrivit ner två halvstrukturerade intervjuguiderna (se bilaga 1 & 2), en som vi använder till de överviktiga och en som vi använder till de normalviktiga intervju. Båda intervjuguiderna har öppna svarsalternativ (Bryman, 2002, s.306).

Efter vad vi har förstått så upplevs diskriminationen av de kraftigt överviktiga kvinnorna mest från omgivningen och gemene man i vårt samhälle, därför har vi valt att inte intervjua någon arbetsgivare eller läkare. Vi har ej heller avgränsat oss till någon specifik åldersgrupp. Vi har förlagt våra intervjuer till Skaraborgs län.

Reliabilitet och validitet

Vi kan här inte helt utgå ifrån om vi har fått intervjupersonernas sanna svar på våra frågor. Vi kan säga att det vi fått är endast tolkningar, problemet som då uppstår är att vi kan också tolka svaren på felaktigt sätt. Respondenterna kunde i sina svar utgå ifrån de förväntningar de trodde att vi kanske hade på dem. Likaså kunde de känna

sig i underläge eftersom vi var två som intervjuade och de var ensamma, vilket kanske också kunde påverka deras tolkningar av sina svar. Därför kan intervjuernas tillförlitlighet få en del svagheter. Men vi anser att metoden triangulering som vi också använt oss utav har gett vårt undersökningsmaterial värde.

Etiska aspekter

Vi har tagit hänsyn till respondenternas integritet i vår uppsats. Vi talade om redan vid första telefonkontakten att vi skulle banda intervjuerna och att det skulle ta ca 1 timma. Eftersom vi har intervjuat tre kraftigt överviktiga kvinnor som har ett BMI över 30, så gjorde vi så att respondenterna själva fick räkna ut sitt eget BMI med hjälp av miniräknare. På så sätt behövde de aldrig tala om sin vikt i kilo vilket underlättade vid vår intervju, eftersom vikten kan vara mycket känslig att prata om.

Vi använde oss av begreppet kraftigt överviktig i våra intervjufrågor för att ta hänsyn till de intervjuades situation eftersom ordet fetma kunde anses fränstötande. Intervjuerna kunde också väcka mycket starka känslor, därför gällde det att vara lyhörd under intervjuens gång och kunna erbjuda samtalshjälp om det blev en pressad situation vi satte vår respondent i. Vi var också noga med att tala om för respondenterna att de hade full anonymitet under hela vårt uppsatsarbete och likaså i den färdiga uppsatsen (Kvale, 1997).

Vi berättade även syftet för intervjuerna redan innan vi genomförde dem, så att de hade en möjlighet att själva välja om de ville ställa upp. Plats och tidpunkt för genomförandet avtalades sedan.

Vi frågade också våra respondenter om de ville ta del av vår analys av intervjumaterialet och om de godkände vår transkribering. Vissa respondenterna också ta del av hela vår studie i färdigt skick så gav vi den möjligheten.

Transkribering

Vi har spelat in varje intervju på band. Därefter har vi ordagrant skrivit ner intervjuerna var för sig för att lättare kunna göra en analys (Bryman, 2002). Sedan har vi raderat banden på grund av det känsliga ämnet, men utskriften har vi sparat.

Efter varje intervju har vi tagit ca tio minuter för att reflektera över vad vi fick veta under intervjun och hur samspelet mellan oss som intervjuare och respondenten har varit. Dessa omedelbara intryck har gett oss en värdefull bakgrund åt vår analys när transkriberingen var klar. Därefter har vi gjort en helhetsanalys av intervjuerna för att skaffa oss ett allmänt intryck. Vi har en struktur av ett antal återkommande teman i intervjuerna. Därefter har vi jämfört intervjuerna för att hitta likheter och skillnader. Sedan har vi analyserat resultaten mot de artiklar och den litteratur vi läst. Vi har då använt oss av ett feministiskt perspektiv, kroppssociologiska perspektivet men även av stämplingsteorin.

Analysmetod

Det finns många metoder för att göra en intervjuanalys. Men den centrala analysuppgiften ligger hos forskare, som ställer sina tematiska frågor i början av undersökningen och sedan följer upp dem genom planering, intervjuer och utskrift. Syftet med den kvalitativa intervjun är att beskriva och tolka de teman som förekommer i respondentens livsvärld. Det råder alltså ett ständigt sammanhang mellan beskrivning och tolkning.

I Kvales bok *Den kvalitativa forskningsintervjun* tar han upp det fjärde steget i analysen som är tolkning av den utskrivna intervjun av intervjuaren. Tre delar kan urskiljas i denna analys. Först struktureras intervjumaterialet inför analysen. Sedan klarläggs materialet så att det blir tillgängligt för analys, t ex. att man skiljer på väsentligt och oväsentligt. Under analysarbetet utvecklas sedan innebörder i intervjun och respondentens egna uppfattningar klarläggs och det ger alltså forskaren nya perspektiv (1997, s.170).

I denna uppsats har vi valt att använda oss utav ad hoc metoden, vilken är den vanligaste formen av intervjuanalys. I ad hoc används ingen standardmetod för analys för hela intervjumaterialet utan det växlas fritt mellan tekniker.

Forskaren kan således först läsa igenom intervjuerna och skaffa sig ett allmänt intryck, sedan gå tillbaka till särskilda avsnitt /../ och göra djupare tolkningar av speciella yttranden (Kvale, 1997, s.184).

Härefter följer vår undersökning och analys av fördomar och diskriminering mot kraftigt överviktiga kvinnor. Vi har delat upp vår undersökning i olika teman som ska göra det lättare att analysera resultatet men även lättare för läsaren att förstå.

De teman vi använder oss av är:

- Fördomar riktade mot kraftigt överviktiga kvinnor
- Lycka
- Bantning
- Stigmatisering och skamkänslor
- Diskriminering
- Orsaker och åtgärder mot fördomarna.

7. Empiri

Presentation av intervjupersonerna

I detta avsnitt presenterar vi de intervjupersoner som deltagit i vår undersökning. Samtliga är avidentifierade.

- Lena 41 år, BMI 34,7. Kraftigt överviktig, gatuköksbiträde, ensamstående med vuxet barn.
- Sabina 50 år, BMI 30,8. Kraftigt överviktig, långtidssjukskriven, gift med fyra vuxna barn.
- Gullan 28 år. BMI 39,3. Kraftigt överviktig, personlig assistent, sambo med två barn.
- Iris 42 år, BMI 21,0. Normalviktig, sjuksköterska, gift med tre barn.
- Berit 49 år, BMI 21,5. Normalviktig, undersköterska, sambo med två barn.
- Elisabeth 45 år, BMI 24,2. Normalviktig, industriarbetare, gift.

Undersökningen skedde vid fyra tillfällen hemma hos oss intervjuare och två intervjuer hos respondenterna. Vi bjöd på kaffe och småpratade lite allmänt innan intervjun för att lätta upp stämningen. Stämningen var glad och lättsam i samtliga intervjuer och de tog ca 40 minuter att genomföra. Två av respondenterna hade mycket att säga och var mycket pratsamma, medan de andra fyra var fundersamma och reserverade vilket resulterade i kortare men eftertänksammare svar, vilket också gjorde att vi fick ställa fler följdfrågor. Det var inga problem att banda intervjuerna vilket underlättade för oss vid transkribering som gjorde att det blev lättare att plocka ut valda citat till vår analys.

Vi frågade om de ville läsa vår transkribering och godkänna denna, vilket ingen valde att göra. Men samtliga ville gärna ha en färdig kopia av uppsatsen att läsa.

Vi upplevde inte att relationen mellan intervjuare och informanter var spänd på grund av våra olikheter vad det gäller vikt. De normalviktiga upplevde inte att det var några problem att uttrycka sina känslor runt kraftigt överviktiga människor, trots att vi som intervjuare är överviktiga själva. Responsen vi fick var mycket bra.

I detta avsnitt redovisar vi resultaten av våra intervjuer och vi har varvat citat från de olika intervjupersonerna för att ge en mer levande berättelse. Vi har sedan tolkat och analyserat citaten och kopplat ihop dessa med litteratur.

Fördomar riktade mot kraftigt överviktiga kvinnor

Vårt mål med detta avsnitt är att ge en samlad bild av informanternas upplevelser om det finns fördomar och hur de i så fall ser ut.

Omgivningens fördomar

Vid frågan om vad de kraftigt överviktiga trodde om vad allmänheten hade för syn på deras övervikt, höll respondenterna med om vad omgivningen anser. Samhället anser dessa kvinnor vara lata, ointelligenta, ohygieniska och även oansvariga. Samt

att de även frossar i onyttig mat och godis.

“Man behöver inte vara ointelligent heller för att man är överviktig det har ju inte med det att göra” (Lena, överviktig).

“Dom orkar ändå inget göra så att det är ingen idé att fråga dom” (Sabina, överviktig).

Vi tolkar att Lena menar att vikten har ingenting med intelligens att göra utan man kan lika gärna vara smal och ointelligent. Liukko har i sin avhandling fått fram att omgivningen säger att om man är tjock vill man inte anstränga sig intellektuellt. Det är osmart med någon som är tjock. Intellektuell prestation förknippas här med ansträngning som i sin tur kräver självkontroll. “Tjock” betyder bekväm, därmed dum (Liukko, 1996, s.184).

Något mer förslag som kom fram i intervjuerna var ork. Sabina upplever att de normalviktiga i samhället tycker att de inte ska besvära de kraftigt överviktiga eftersom de ändå anses lata och orkeslösa. Sabina som är långtidssjukskriven på grund av ryggbesvär har erfarenhet av detta, eftersom hon har upplevt det själv. De normalviktiga i vår undersökning menar att folk i allmänhet har en negativ inställning till kraftigt överviktiga kvinnor. Dessa kvinnor anses vara ofräscha, ohygieniska, ohälsosamma, lata och oansvariga.

“Stackars människa, tänker jag, när dom ska lyfta upp allt det där späcket när dom ska försöka tvätta sig” (Iris, normalviktig).

“Jag tänker nog mest på deras hjärta, att det måste slå enormt när de rör på sig eftersom de inte har samma kondition som dom som tränar” (Berit, normalviktig).

Här kan vi se att Iris som pratar ur ett sjuksköterskas perspektiv och tycker att feta människor är ofräscha eftersom hon upplever att de inte kan tvätta sig ordentligt. Vi tolkar det som att det egentligen inte har med hygien att göra utan att Iris tycker att den fetas kropp är smutsig. Men Berit tänker mer på hälsan och att de inte har samma kondition som en som är normalviktig och som tränar mycket, vilket Berit gör dagligen i någon form. Vi tolkar här att Berit menar att dessa kraftigt överviktiga

inte sköter sin kropp och är lata och passiva vilket bidrar till att fördomarna stärks. De "tjockas" egenskaper utmärks av negationer menar Liukko. De är inte intellektuella, inte smarta, inte klyftiga. De tänker inte på sin hälsa eller sin kost, de motionerar inte, de sköter inte sin kropp. Att vara tjock tycks vara lika med att vara inkapabel att ta hand om sig själv. Den "tjocka personen" framstår som likgiltig, dum och passiv (Liukko, 1996, s.184)

Medlidande

En del hyser medlidande med tjocka kvinnor och menar att de vill hjälpa dem att komma igång. Men detta är oftast de normalviktiga som själva varit överviktiga som tycker så och de är också mindre negativa till de överviktiga (Liukko, 1996, s.191).

I vår undersökning bekräftades detta utav en person som har gått ner i vikt från att ha varit kraftigt överviktig medan den andra intervjupersonen vill ta med de kraftigare på promenad.

"man tänker hon kanske borde tänka lite på vad hon äter eller.. du kanske behöver ha lite hjälp" (Elisabeth, normalviktig).

"att jag vill ta med henne ut och gå för att hjälpa henne, det är första tanken jag har att jag tycker synd om henne" (Berit, normalviktig).

Båda hyser känslor av att vilja hjälpa och Elisabeth arbetar sida vid sida med överviktiga på hennes arbete. Elisabeth berättade i intervjun att hon brukar hjälpa de som frågar henne med att ge råd och hjälp. Det visade sig i intervjun med Elisabeth att hon själv har varit överviktig och har lyckats gå ner och bibehålla detta, vilket vi tolkar som att hon också vill dela med sig utav sin kunskap till dem som ber henne. Berit rör på sig mycket och hyser medlidande med de kraftigt överviktiga människorna. Det kan också ha att göra med att hon arbetar som undersköterska vilket i sin tur är ett hjälpande yrke.

Upplevelsen av sin egen övervikt

“det är svårt att förklara, jag känner mig obekväm ibland” (Lena, överviktig).

*“jag tycker det är väldigt jobbigt och är ledsen ganska ofta i min ensamhet”
(Gullan, överviktig).*

“så ser jag mig, /../ kanske lite klumpig i mitt sätt /../ om jag vill göra nånting snabbt.. så tar jag mig inte fram lika fort på grund av att det inte går. Jag är inte lika smidig” (Sabina, överviktig).

Läser vi vad de här tre kvinnorna säger, så tror vi att det ligger mycket tragik bakom deras övervikt och mycket rädsla att inte vara som de normalviktiga. Att till exempel inte orka hänga med i deras tempo att kanske vara rädd för att ramla eller snubbla för att man är klumpig på grund av sin övervikt. Således blir det naturligt för den överviktiga kvinnan att förhålla sig till det som hon känner att hon klarar av, vilket i sin tur gör att hon definierar sig negativt. Då kommer fördomarna om att hon är inaktiv och långsam för att hon är tjock.

Enligt Liukko anses fetma göra den kraftigt överviktiga kvinnan klumpig och begränsas i sina rörelser vilket också bekräftas av våra intervjupersoner. Likaså säger Liukko att övervikten tycks innebära en minskad effektivitet och prestationsförmåga för de som har mycket vikt. Vikten ses som en tung börda som personen måste bära (1996, s.186).

Alla våra intervjupersoner menar att det finns fördomar kring kvinnlig fetma – fördomar som de kraftigt överviktiga respondenterna känt av på ett eller annat sätt. Och sammanfattningsvis framträder en beskrivning av den kraftigt överviktiga kvinnan som inaktiv, improduktiv och okontrollerad. Det är logiskt att tänka sig att en kvinna som har mycket övervikt blir långsam i sina rörelser och blir trött vid extrem fysisk ansträngning. Iakttagelserna som vi gjort leder fram till två begrepp, fördomar och stereotypi. Våra respondenters föreställningar om den kraftigt överviktiga kvinnan innehåller fördomar och påståenden som grundar sig på erfarenheter eller observationer och det bildar en stereotypi, “den tjocka kvinnan”. Till denna sociala

konstruktion knyts sedan negativa känslor an (Liukko, 1996, s.187).

Lycka

Mode

Vi frågade våra intervjupersoner om de ansåg att man blir lyckligare om man är smal. Våra överviktiga intervjupersoner svarade alla att lycka inte hade betydelse vad det gällde vikten utan lycka berodde på andra faktorer som exempelvis köpa kläder i sin storlek.

“Det är ju lättare att röra sig och göra saker och skaffa kläder, men om man blir lyckligare i grunden är svårt att säga” (Lena, överviktig).

“Man blir ju inte lyckligare för att man blir smal för att du har fortfarande kvar dina bekymmer” (Sabina, överviktig).

Här ser vi att Lena och Sabina hänvisar lycka till att kunna vara rörligare och att kunna köpa de kläder som modeindustrin har skapat till normalviktiga. Ser vi på modeindustrin, med sina smala modeller, så är det en av krafterna som påverkar vårt förhållningssätt till fetma. Våra intervjupersoner lyfter fram reklam och media som en bidragande orsak till den felaktiga bilden av lycka. Reklamens anorektiska modeller med stora leenden gör att vi tror att samhället undermedvetet påverkas till att de blir lyckligare ju smalare de är.

Men Sabina anser att man ändå har kvar sina bekymmer trots att man har gått ner i vikt och att dessa inte löses av viktförändringen, till exempel problem med ekonomin eller med samlivet. Vi ser det som att lycka inte beror på om du är överviktig eller smal utan att det ligger djupare i ens medvetande och beror på andra orsaker.

Media och reklam

Då individer väljer och konstruerar sina livsstilar har reklam och media en stor och viktig roll. Reklamens globalisering i det senmoderna samhället har inneburit att olika livsstilar snabbt kan förmedlas och spridas runt om i världen. Vi kan då se att reklam/media inte bara ger en positiv bild till unga kvinnor, eftersom individen

är så påverkbar så bidrar reklamen till att glorifiera den slanka kvinnokroppen och framställer fetma som skamligt. Då kan det leda till i värsta fall både anorexi och bulimi (Svensson, Prytz, Åhs, 2003, opubl.).

En av våra informanter säger om sin väninna så här:

“Så blir hon lite ledsen när hon ska handla kläder, tänk om det fanns kläder som en kunde köpa om en hade figur. Hon är ju inte tjock på det sättet utan hon är kraftig men det är högst sällan det finns fina kläder, för är en också lång och stor gör dom inte heller kläder till en, utan det är speciella klädesaffärer och då är det jättedyrt. Det ser också lite mer tantigt ut i större storlekar” (Berit, normalviktig).

Berit säger här att på grund av modet och de kvinnliga idealbilder som finns gör att kläder inte anpassas så bra till vad det finns för människor i samhället. Ser man från modeindustrins sida handlar det förmodligen om ekonomiska frågor vad det gäller att sy upp kläder i större och längre storlekar. Det kan vara en anledning till att hon tycker det är “jättedyrt” att köpa kläder i specialaffärer.

Sammanfattningsvis kan vi konstatera att lycka inte beror på vikten utan har andra psykologiska och sociala aspekter. Även om vi blir lyckligare för stunden så är inte lyckan beständig utan de djupare bekymmer vi har finns fortfarande kvar. Vi kan också se att reklam och media men även klämodet idealiserar den slanka kvinnokroppen och framställer fetma som skamligt och fult. Det finns en risk att detta påverkar individernas syn på kraftigt överviktiga kvinnor och får dessa kvinnor att framstå som karaktärslösa och oansvariga (Liukko, 1996).

Bantning

Några av kvinnorna i vår undersökning har egna erfarenheter av bantning, vare sig de är överviktiga eller normalviktiga. Man bantar för att passa in i samhällets kroppsideal på kvinnokroppen. Bantning har blivit ett normalt inslag i kvinnornas liv och vi undrar varför de bantar eller har bantat.

När vi bantar är det en disciplinering som vi “frivilligt” utsätter oss själva för. Vi

betraktar och bedömer våra kroppar utifrån de dominerande idealbilderna (Johansson, 1999).

Många kraftigt överviktiga kvinnor griper i ren förtvivlan efter bantningskurer att ta till i hopp om att gå ner i vikt. Och det finns en djungel av metoder, bantningspreparat, hjälpmedel, mediciner somliga bättre än andra och somliga rent av farliga.

“Jag har bantat säkert hundra gånger i mitt liv och känner mig som en dålig person som inte klarar av att gå ner i vikt” (Gullan, överviktig).

Av detta citat ser vi en tydlig bild av hur en överviktig upplever sin vikt. Gullan känner sig som en dålig person och får dåligt samvete över att hon inte lyckas forma sin kropp som hon upplever kroppsidealet. Det framgår också under intervjun att hon tycker det är svårt att bibehålla den nedgångna vikten och känner sig straffad att inte kunna äta som hon vill. Detta gör att hennes motivation minskar att försöka hålla sig kvar på den nya vikten.

Liukkos undersökning visar att om mannen är lite kraftig, då anses det vara pondus. Men om kvinnan är fet, är hon äcklig. Mannen, normen, nämns först. Innehållet i de här två meningarna hör till skilda världar. “Kraftig” ställs mot “fet”, respekt mot förakt. Överlag tycks det vara så att kvinnor formulerar sig mer skoningslöst kring de “tjocka” än männen. Kvinnor äcklas av övervikten medan männen anses vara mer toleranta. Det är troligt att kvinnor i vårt samhälle känner en större press på sig att kontrollera sin vikt än vad männen gör (Liukko, 1996, s.191).

Upplevelsen av andras kostvanor

Som orsak till övervikten framförs felaktiga matvanor och öldruckande. Men även orsaker som fel kosthållning i familjen när man var barn. Liukko säger att det handlar om familjernas kostvanor men också om inställningen till ätandet. Orsakerna förknippas ofta med släktdrag, känslor och egna ätmönster (Liukko, 1996, s.123 & 135).

Den överviktigas kostvanor kan uppfattas som provocerande av den som själv vill banta.

“Han kunde hälla i sig fem, sex öl på en kväll, det vore bättre han sprang en runda” (Berit, normalviktig).

“På badhuset ser jag hur de sitter och glufsar i sig strips, då tänker jag så typiskt, nu lägger dom på hullet ändå mer (Iris, normalviktig).

Här kan vi se att Berit och Iris provoceras av bilden av att se överviktiga sitta och äta. Deras upplevelse blir påtaglig eftersom de inte äter likadan mat eftersom de bantar själva. Vi tolkar att det har med ren avundsjuka över sin egen situation och att de känner sig ledsna över att de inte får (för sig själva) äta likadant.

Bantning är det redskap som ska hjälpa oss i vår strävan efter att bli smala och därmed lyckliga. Bantning är en möjlighet att kontrollera sin vikt eller att återta kontrollen över kroppsstorleken och därmed hela sitt liv. Bantningen kan man säga är ett krav som omgivningen ställer på den överviktiga kvinnan. Omgivningen tycker att hon har en skyldighet att gå ner i vikt om hon nu har dragit på sig sin övervikt.

Vi sammanfattar detta avsnitt med att konstatera att bantning, bantningspreparat och bantningsmetoder har blivit “normaliserade” bland kvinnor i vårt västerländska samhälle. De fördomar som finns mot kraftigt överviktiga kvinnor genererar ångest även hos normalviktiga kvinnor. De känner rädsla inför tanken att gå upp i vikt eller att inte lyckas gå ner i vikt. Metoden för att slippa undan omgivningens och även sina egna fördomar, är bantning. Bantningen symboliserar hoppet om den nya kroppen, det nya livet, förändringen som ska komma. Att sluta banta symboliserar att ge upp, att tappa kontrollen, att sluta hoppas (Johansson, 1999).

Stigmatisering och skamkänslor

I detta avsnitt undersöker vi om fördomarna mot kvinnlig fetma innebär en stigmatisering och ett skambeläggande av den kraftigt överviktiga kvinnan.

De kraftigt överviktiga intervjupersonerna i vår undersökning menar alla att det sker en stigmatisering av kraftigt överviktiga kvinnor i vårt samhälle. Omgivningens stigmatisering av den överviktige börjar tidigt. Barn blir mobbade och uteslutna i skolan på grund av sin, eller sin förälders, övervikt. I många situationer och sammanhang förväntas kvinnor vara åtråvärda, sexiga och vackra. Där tittar man på kroppen och ser inte personen. I dessa situationer stigmatiseras den tjocka kvinnokroppen som avvikande och fel. Det kan vara på stranden, på krogen, på dansstället eller på fester (Johansson, 1999, s.14).

“Går man ut med ett gäng trådsmla med jättesnygga kläder är det ju inte så roligt, men om det är andra i samma situation då kanske man inte tänker så” (Lena, överviktig).

Här kan man se att gå ut med sina kamrater kan rent av vara en pina för den som är kraftigt överviktig fast man är trygg i sin gemenskap med sina vänner. Som överviktig upplevs alla andra ha mycket snyggare kläder än sig själv och man känner en skamkänsla över att inte se likadan ut. Men går man ut med sina lika kraftiga vänner är detta en helt annan sak och vi tolkar det som att det är först då man har roligt.

Våra normalviktiga respondenter tror att det kan vara svårare för en kraftigt överviktig kvinna att träffa en man ute på krogen. Det kan ha att göra med att män inte vill visa sig tillsammans med överviktiga kvinnor, de vill istället ha slanka kvinnor som Sabina säger:

“Män vill inte alltid visa sig med kraftigt kvinnor, dom vill ha en snygg slank” (Sabina, överviktig).

Sabina känner sig stigmatiserad av att inte passa in i vad hon upplever mäns önskningsar och känner trots att hon kanske är trevligare och gladare att prata med, vilket kommer fram i intervjun att hon upplever, så hjälper inte det för att hon inte har stora bröst och en smal midja.

Men det finns situationer då en tjock kropp inte är stigmatiserad utan snarare

normaliserad, bland annat i överviktsgrupper eller i situationer där den överviktige känner sig trygg och närvarande och inte har en tanke på vikt, storlek, fett och valkar. Det kan vara på arbetsplatsen, tillsammans med familj och vänner eller ute i naturen (Johansson, 1999).

“mår jag skit en dag, så ser jag till att inte beblanda mig med andra människor (Sabina, överviktig).

Kvinnan menar här att på grund av människors förnedrande blickar och kommentarer försöker hon hålla sig undan från situationer där hon riskerar att dra till sig allmänhetens uppmärksamhet.

Kait Bessing, gästjournalist för tidskriften *Amelia* har skrivit att många feta inte vågar gå ut. De isolerar sig, i skam och ångest över sin situation. Och hon frågar sig vad som mest är skadligt – övervikten i sig, eller den stress och oro man upplever av att bli hånad, förnedrad, diskriminerad och allmänt uttittad (Bessing, 1997).

Intervjupersonerna tycker att kraftig övervikt är ett individuellt problem som kan leda till ett eller flera sociala problem. De tar upp aspekter såsom att de kraftigt överviktiga kan ha svårt att söka jobb på grund av det fysiska hinder som övervikten utgör. De överviktiga kan, på grund av omgivningens negativa bemötande, få dåligt självförtroende, bli deprimerade och få ångest, vilket kan leda till socialt utanförskap och stigmatisering.

Vi kan också se att det förekommer både en stigmatisering och en stor känsla av skam bland våra överviktiga respondenter i vår undersökning. Dessa kvinnor utsätts för ett negativt tryck från samhället som grundar sig i de fördomar som finns i vårt samhälle vad det gäller kvinnlig fetma. Det har blivit en norm för hur kvinnor ska se ut idag i vårt västerländska samhälle och det är det smala kvinnokroppsidealet som gäller. Att då vara kraftigt överviktig strider mot den normen och utlöser då stämpningsreaktioner från omgivningen. När omgivningen ser en kraftigt överviktig kvinna så styrs de av den rådande samhällssynen och de fördomar som riktats mot

kvinnlig fetma. Den överviktiga kvinnan blir stigmatiserad eftersom hon ses som ansvarig för sin övervikt.

Sammanfattningsvis kan vi utifrån vår undersökning dra slutsatsen att det sker en stigmatisering av kraftigt överviktiga kvinnor. Denna stigmatisering leder också till en skamkänsla som visar sig i självförakt och undvikande av situationer där kvinnan riskerar att bli utsatt för allmänhetens förnedrande kommentarer och blickar.

Diskriminering

Både stigmatisering och diskriminering kan bidra till ett flertal sociala problem såsom utanförskap och skamkänslor. Vi redogör i detta avsnitt för om de kraftigt överviktiga kvinnorna stigmatiseras och diskrimineras på arbetsmarknaden och i vardagen.

Arbetsmarknaden

När de normalviktiga respondenterna i vår undersökning fick frågan om de i rollen som arbetsgivare skulle tveka att anställa en kraftigt överviktig kvinna svarade alla att det berodde på om arbetet var kroppsligt eller ej.

“Är det ett jobb där det krävs att du är smal för att klara av jobbet, då skulle jag inte anställa om du är tjock” (Elisabeth, normalviktig).

“Beror på vad det är för jobb, om det är kontorsjobb så kan ju den vara lika flitig för det, men ska den dela ut brev så vet jag inte om jag gjorde det (Berit, normalviktig)

“Det beror precis på vad det är för jobb, vilka meriter dom har. Skulle det komma en och ha samma meriter som en normalviktig och det vore kroppsansträngande jobb så skulle jag givetvis tagit den som vore normalviktig och inte den som var överviktig. Det hade jag ju förstått att det inte hade gått, ryggproblem och ben och så” (Iris, normalviktig).

Här menar alla på att om det vore så att en överviktig sökte ett fysiskt arbete så skulle denna person inte bli anställd. Intervjupersonerna utgår att arbetsgivarna alltså skulle se till kroppen och inte till intellektet eller möjligheterna som den överviktiga personen

kanske bär med sig. Att denna överviktiga person kanske har exakt samma grunder att stå på som den normalviktige, som Iris pratar om, så har det ingen betydelse eftersom personen ifråga inte har utseendet med sig. Både Elisabeth och Berit säger att är det inte något fysiskt arbete det gäller, har personen en chans. Sabina som är överviktig har erfarenhet av diskriminering vad det gäller arbetet, hon säger så här:

“När jag sökte jobb på restaurang som servitris placerades jag i baren istället som jag tror berodde på min kroppshydda. För en smal tjej fick servitrisjobbet istället för mig” (Sabina, överviktig).

Här upplever Sabina att hon har diskriminerats från det arbete som hon sökte på grund av sin kroppsstorlek. Utav detta tolkar vi det som att det förekommer diskriminering av överviktiga på arbetsmarknaden.

Sociolog Thomas Johansson menar att man ska kunna presentera sin kropp på ett vinnande sätt på den offentliga arenan, tänker man då på de kraftigt överviktiga kvinnorna som ska ut på arbetsmarknaden så kan man direkt se vad de kan möta för svårigheter. Han menar vidare att det i vissa sociala situationer är viktigare än annars att presentera sig på ett tilltalande sätt, till exempel att dessa överviktiga kvinnor har svårare att få ett arbete på grund av att många arbetsgivare inte vill anställa någon som ej är tilltalande, alltså fet. Då uppstår en kritisk situation som också Thomas Johansson skriver om. Dessa överviktiga kvinnor kan då lätt utveckla känslor av skam och mindervärde och känna sig diskriminerade. Deras självkänsla och självbild skapar en rädsla för att misslyckas. Då omgivningen ser denna kvinna förknippas hon med alla de attribut som brist på självkontroll innebär, såsom till exempel bristande hygien, ointelligens och lathet. Detta kan då bidra till att dessa kvinnor drar sig för att ge sig ut på arbetsmarknaden och hellre stannar hemma och då kommer fördomarna från allmänheten, som att de anses vara lata och inte vill arbeta (Johansson, 1995).

Vardagen

Feta människor kan ständigt utsättas för hån, smädelser och skändande tilltal såväl som subtil inriktad särbehandling, regelrätt mobbning eller diskriminering och allt är helt lagligt. Det är legitimt att särbehandla en tjock person. Du kan göra vad du vill med en tjock person så länge inte personen ifråga själv protesterar (Johnsson, 2003).

Detta säger Inger Johnsson från överviktigas riksförbund i en artikel där hon har tagit en titt på FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna. Hon menar att feta människor får stå ut med diskriminering i vardagen och att detta gör att kraftigt överviktiga människor inte får de fullödiga liv som vi alla har rätt till (Johnsson, 2003).

Diskrimineringen i vardagen bekräftas från två av våra informanter:

“På jobbet kan det komma någon kommentar och så där; från kunder /../ men det kan va från barn, dom säger ju vad dom ser och tonåringar som ger en spydig kommentar” (Lena, överviktig).

“när man gick i skolan fick man höra att man var tjock och inget att ha typ” (Gullan, överviktig).

Lena och Gullan bekräftar båda att vardagen innehåller diskriminering. Man kanske inte tänker på det som diskriminering men händelserna är det ändå. Lena som arbetar som gatuköksbiträde möter olika människor varje dag och menar att det förekommer nedvärderande kommentarer från kunder. Gullan som är personlig assistent upplever inte detsamma utan kommer ihåg när hon gick i skolan att skolkamraterna kommenterade henne. Vi ser att dagens ungdom redan vid tidig ålder får lära sig vad normerna innebär och handlar utifrån dessa.

Diskriminering finns även i sjukvården bland vårdpersonal där man förknippar övervikt med hållningslöshet, karaktärssvaghet och oförmåga att ta sig samman (Rössner, 1993).

En av våra intervjupersoner som är sjuksköterska bekräftar denna bild.

“om man träffar en tjock patient som ligger i sängen så är ju den givetvis jobbigare att sköta om. Du sliter ju mer på dig själv, du kan skada ryggen bara för att den personen är tjock och fet, men den kan ju inte rå för det, men om dom inte tar sig i kragen själva och inte hjälper till, men det är ju deras eget fel, dom har ju själva bidragit till att dom inte kan röra sig och då kan man nog känna lite att där kan du gott sitta, lite grann” (Iris, normalviktig).

Här kan vi se som vårdpersonal att det kan vara svårt att skilja på arbetsetik och personliga känslor. Detta skapar en ambivalens gentemot patienten som kan få sitta emellan i många situationer. Den normativa individen behandlar en stigmatiserad på ett annat sätt för att man ser stigmat det vill säga den feta kroppen. Förnedringen sitter inte i hur vi är som människor utan hur vi ser ut som människor, det vill säga hur din kropp ser ut.

Vår sammanfattning visar att kraftigt överviktiga kvinnor är diskriminerade på arbetsmarknaden och i vardagen. Denna diskriminering grundar sig troligtvis i samhällets fördomar mot kraftigt överviktiga kvinnor. Feta människor lever inte bara med sin kraftiga övervikt utan lever också med hela samhällets samlade förakt för sin alltför väl synliga svaghet, hon lever också med alla de fördomar som tillåts grassera i en värld där ungdom, slankhet och kroppskultur, och inte minst kroppskontroll, upphöjs till ett absolut ideal (Johnsson, 2001).

Orsaker och åtgärder mot fördomarna.

Hur kan man ändra samhällets negativa syn på kvinnlig fetma? Kan man verkligen inte göra något åt den rådande inställningen? Finns det något sätt att minska fördomarna mot kraftigt överviktiga kvinnor? För att ta reda på detta redogör vi för vad våra intervjupersoner tror som kan ändra de negativa attityderna mot övervikt i samhället.

Ändring av attityder

I samhället vet vi alla om att det finns vissa normativa regler vad det gäller kropp, exempelvis kan det vara att man ska vara slank, tränad, se bra ut, klä sig snyggt, vara fräsch etc. Det man absolut inte får vara är det som är tvärtemot det vill säga fet, otränad, ful, fula kläder, vara ofräsch etc. Vi frågade våra informanter om hur man kan ändra attityderna i samhället. En av de överviktiga trodde att det inte alls går och hade en negativ inställning till problemet. Däremot hade de två andra överviktiga en positivare bild på samhället.

*“kanske ändra idealet på kvinnans kropp så folk vågar visa sig ute”
(Lena, överviktig).*

*“ja, om människor mer och mer tänker lite längre än vad ögonen säger
././ men jag tror mer öppenhet, då kan det förändra väldigt mycket
(Sabina, överviktig).*

Lena och Sabina menar att om samhället ska kunna få en annan attityd krävs det att både ideal och en personlig beteendeändring behövs. Sabina menar också att om människor börjar tänka ett steg längre än vad första anblicken utger så kan man komma mycket långt. Med andra ord ge alla människor en andra chans att lära känna dem istället för att döma.

En tjock kvinna utmanar hela samhällets bild om hur en kvinna ska vara och se ut. Hon signalerar att hon valt att inte passa in i den vackra skönhetsbilden. Karin Ekman som är frilansjournalist och har skrivit en bok om media och ideal, säger att vi kommer aldrig att få se det normala idealet i reklam, mode och medier. Hon menar att marknaden fungerar så att idealen ska vara ett snäpp bättre än vi själva (Gustavsson, 1998, *Aftonbladet*).

Att förändra uppfattningen av idealen är mycket svårt och är en process som tar många år och decennium. Men tittar man bara tillbaka ca 20 år så har modet blivit större i storlekarna och konfektionerna innehåller oftast idag någon form av större

storlekar än tidigare. Tyvärr har inte de övriga människorna i samhället hängt med riktigt så bra och har kvar de diskriminerande och fördömande tankesätten. Våra intervjupersoner tror alltså att mer öppenhet i sinnena kan vara svaret på problemet. Mindre fördömande likaså.

Att synen på kvinnlig övervikt är svår att förändra har vi konstaterat men det kanske är en lösning att de kraftigt överviktiga kvinnorna börjar ta parti för sig själva. De kraftigt överviktiga kvinnorna kan protestera genom att sluta banta och istället ställa sig framför spegeln med valkar och allt och säga, "Min kropp duger som den är". Som Anna Johansson skriver i sin bok, att kvinnor som definieras som eller känner sig tjocka, feta, överviktiga, mulliga, fel, avvikande, groteska eller fula skall upphöra att gömma sig, och istället visa sig (Johansson, 1999 s.171 & 175).

I nästa avsnitt diskuterar vi om de olika teman utifrån våra egna reflektioner och egna åsikter.

8. Slutdiskussion

I detta avslutande avsnitt redogör vi för våra tankar och reflektioner som kommit upp under detta uppsatsarbete.

Syftet med vår uppsats var att undersöka förekomsten av fördomar mot och diskriminering av kraftigt överviktiga kvinnor. Likaså om detta bidrar till att dessa kvinnor stigmatiseras och känner skam och om de påverkas socialt på grund av sin övervikt. Efter att vi har läst Anneli Liukkos avhandling där kvinnor associeras med ointelligens, lathet, frosseri och bristande hygien har vi jämfört med våra respondenters samstämmiga svar och kommit fram till att det stämmer.

Fördomar och media

Fördomarna är starka och handlar mest om okunskap över den kraftigt överviktigas situation. Fördomarna handlar mest om att den överviktiga är klumpig och inaktiv, har dålig prestationsförmåga och inte är så smidig som en normalviktig är. Dessa fördomar kommer från media och reklam men likaså normer och regler som samhället

har. Medievärlden påverkar allas sätt att se på den kvinnliga kroppen och ser man till modeindustrin som en del av mediet, så kan man se att dessa har trots allt börjat att tillverka lite större kläder och har fler storlekar än förut. Detta gör att kraftigt överviktiga kvinnor har lättare för att hitta kläder i sin egen storlek och det bidrar till en större självkänsla och en tillfredsställelse. Detta kan också bidra till att kunna acceptera sin kroppsstorlek lättare vilket kan leda till att man känner sig lyckligare. Men även om vi blir lyckligare för stunden, så är inte lyckan beständig utan de djupare bekymren vi har finns fortfarande kvar. Med andra ord, smal är inte alltid förknippat med lycka, även om många verkar tro detta.

Biologiska orsaker till fetma

Vi har kommit fram till att det finns många olika anledningar till att en kvinna blir kraftig överviktig. Många tror att övervikten beror på en rubbning i ämnesomsättningen men detta dementeras av forskningen. Man tror också att övervikten beror på sjukdom vilket bekräftas bland annat av Världshälsoorganisationen som har definierat fetma som en kronisk sjukdom. Vidare anses kvinnor ha "ätit sig till" övervikten, men då tar man inte hänsyn till de individuella skillnaderna. Vad är det som gör att den ene går upp i vikt och den andre inte gör det, trots att båda två har likvärdiga livsstilar? Forskarna har ännu inte funnit något entydigt svar på denna fråga. Dock har det framkommit att övervikten har genetiska orsaker. Vi tycker oss ha sett att det inte spelar någon större roll på vilka orsaker till kvinnlig fetma som forskarna lanserar. Sin vana trogen lägger allmänheten orsakerna till kvinnans fetma på henne själv.

Bantning

Bantning är något som har blivit så viktigt och vanligt i samhället idag att man inte tänker på det längre. Det är något alla gör och alla pratar om det, vikt och bantning är på allas läppar. Men vi har upptäckt att det är mest kvinnor som utsätts för det största trycket när det gäller det smala kroppsidealet. En lyckad kvinna håller sig smal och tänker ständigt på att leva sunt, men en överviktig man har inte denna press på sig utan ofta anses hans kroppsstorlek vara ett tecken på pondus. I detta

finner vi en motsägelse, det är nämligen den manliga så kallade bukfetman som är den hälsofarligaste varianten. Om omgivningens fördomar mot fetma hade någon slags faktabakgrund skulle kraftigt överviktiga män ha mycket större press på sig än kvinnor, då det gäller att hålla sig smala.

När vi bantar är det en disciplinering som vi "frivilligt" utsätter oss själva för och det finns en djungel av metoder, bantningspreparat, hjälpmedel, mediciner somliga bättre än andra och somliga rent av farliga. Men som alla vet så är rätt kosthållning och motion det bästa bantningsmedlet som går att få och kostar förhållandevis lite jämfört med bantningspreparat och mediciner.

Diskriminering & stigmatisering

I ett samhälle där vi propagerar för varje individs unika värde borde det vara en självklarhet att acceptera människor oavsett utseende. Kraftigt överviktiga kvinnor behandlas som om de genom att visa upp sina kroppar förolämpar och kränker sin omgivning. Vi har ett talande exempel när vi överviktiga besöker affärer så är inte affären anpassad efter överviktiga vi kan inte komma fram överallt för gångarna är anpassade efter rådande norm i samhället alltså den slanka kroppen. I vårt samhälle är även "normalviktiga" upptagna av ständiga tankar på sin vikt. När omgivningen ser en kraftigt överviktig kvinna och tycker att hon verkar tillfreds med sig själv upplever dem detta som en förolämpning mot sin egen kamp mot vikten.

Vi kom fram till i analysen att det sker en stigmatisering av kraftigt överviktiga kvinnor och att detta leder till en skamkänsla av att ha gjort något man inte får göra. En skamkänsla som ingen enstaka människa sätter utan som vi anser att samhället sätter. Samhället är uppdelat i olika samhällsklasser och den stora kvinnan tillhör arbetarklassen enligt många forskare (Rössner, 1998). Arbetarklassen har alltid varit mindre värd än medel- och överklassen i samhället och eftersom all smuts rinner neråt så hamnar den på arbetarklassen. Med det menar vi att genom alla tider har det funnits översittare och arbetarklassens män och kvinnor har alltid fått serva dem.

Arbetarklassen har en låg status och förknippas med att ha dålig hygien och dålig ekonomi.

När det gäller arbetsmarknaden så lider den av samhällets normer och regler vad det gäller det smala kroppsidealet vilket leder till att kraftigt överviktiga människor har svårt att få ett bra arbete. Kan de då inte få ett arbete kan det leda till socialbidragsberoende och därigenom kan alltså den kraftiga övervikten ge sociala problem. Vi har också kommit fram till att kraftigt överviktiga kvinnor diskrimineras genom att arbetsmarknaden ser till det yttre och inte till det inre. Förnedringen sitter inte i hur vi är som människor utan hur vi ser ut som människor, det vill säga hur din kropp ser ut. Även i sjukvården ser vi denna diskrimination och de behandlas nonchalant och sämre än normalviktiga.

Ändring av attityderna

Hur ska vi då kunna ändra attityden som råder i samhället mot kraftigt överviktiga kvinnor? Vi kan egentligen inte ge någon lösning och det är inte vår uppgift i denna uppsats, men det kanske vore något att arbeta vidare på i framtiden. Men vi har några tankar som är värda att reflektera över.

Vi anser att om media och reklambranschen skulle kunna ändra sitt kroppsideal och låta de modeller de använder sig av få en annan kroppsform än den smått anorektiska, så skulle det ändra en hel del av samhällets attityder mot kraftig övervikt. Sedan har vi ytterligare en reflektion, om de makthavare vi har kunde förändra den rådande synen och kanske kunde lagstifta mot diskriminering av kraftigt överviktiga så vore det ett stort steg framåt mot ändrad attityd.

I vår undersökning kom vi fram till att intervjupersonerna tror att en ändring av kroppsideal och ett större hjärta skulle bland annat vara lösningen. Men så har vi också de som inte tror att idealen kommer att försvinna, vilket skulle vara mycket sorgligt. Genom alla århundraden har kroppsidealen svängt från rund och kurvig till smal och anorektisk och det skulle vara underligt om idealen skulle bestå. Vi skriver att idealet har avstannat just nu under vår tid och samhället kan nog uppleva nu att

idealen aldrig kommer att ändras på. Men historiskt sett stämmer inte denna bild. Det hoppas vi ska ändras under vår livstid så vi får uppleva några av total lycka och tillfredsställelse med vår kroppshydda och våra andra bekymmer kanske har lösts till dess.

Till sist så är det naturligtvis de kraftigt överviktiga kvinnorna själva som har ett stort ansvar. De måste börja protestera mot fördomarna, stigmatiseringen och diskrimineringen. Här vet vi att Överviktigas Riksförbund har en stor och viktig roll. De kämpar för att personer som lider av fetma ska få samma rättigheter som normalviktiga.

Det finns blandade känslor kring denna uppsats vad det gäller resultaten. Känslor som upprör, ifrågasätter och häpnas över vad uppsatsen har resulterat i. Vi har konstaterat att fördomar och diskrimination existerar, trots att vi från början inte var övertygade om detta. Uppsatsen har fått oss att vakna upp och se med klara ögon vad som pågår och har pågått en mycket lång tid, vilket är skrämmande och mycket upprörande. Skulle man fortsätta med detta arbete och vidareutveckla det skulle vi fördjupa oss i några av de teman vi har i analysen. Till exempel diskrimination på arbetsplatsen eftersom vi snart ska ut i arbetslivet själva och temat stigmatisering och skamkänslor. Med det avslutar vi uppsatsen med dessa ord på vägen:

Sluta gömma dig, du duger som du är!

Du är vacker precis som du är

Referenslista

Angelöw, Bo & Jonsson, Thom (2000). *Introduktion till socialpsykologi*. Lund: Studentlitteratur.

Brante, Thomas, Andersen, Heine & Korsnes, Olav (red) (1998). *Sociologiskt Lexikon*. Stockholm: Natur och Kultur.

Bryman, Alan (2002). *Samhällsvetenskapliga metoder*. Malmö: Liber Ekonomi AB.

Egidius, Henry (2000). *Termlexikon i psykologi, pedagogik och psykoterapi*. Lund: Studentlitteratur.

Goffman, Erwing (1972). *Stigma – den avvikandes roll och identitet*. Stockholm: Bokförlaget Prisma.

Gothlin, Eva (1999). *Kön eller genus?* Göteborg: Nationella Sekretariatet för genusforskning.

Johansson, Anna (1999). *La mujér sufrida – the suffering woman: narratives om feminity among women in a Nicaraguan barrio*. Doktorsavhandling. Sociologiska institutionen, Göteborgs universitet.

Johansson, Anna (1999). *Elefant i nylonstrumpor*. Göteborg: Anamma Böcker

Kulick, Don (red) (1987). *Från kön till genus*. Borås: Carlssons Bokförlag.

Kvale, Steinar (1997). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.

Liukko, Anneli (1996). *Mat, kropp och social identitet*. Doktorsavhandling. Pedagogiska institutionen, Stockholms universitet.

Miegel, Fredrik & Johansson, Thomas (2002). *Kultursociologi (2:a uppl.)*. Lund: Studentlitteratur.

Orbach, Susie (1978). *Fetma är en kvinnofråga – att kunna gå ner i vikt utan att banta*. Stockholm: Bokförlaget Prisma.

Rössner, Stephan (1988). *Boken om fetma*. Borås: Natur och Kultur.

Rössner, Stephan (1998). *Kroppen har rätt, myter, mat och hälsa*. Köping: Brombergs Bokförlag AB.

Rössner, Stephan (1999). *Vikten av vikten*. Köping: Brombergs Bokförlag AB.

Svensson, Per-Gunnar & Starrin, Bengt (1996). *Kvalitativa studier i teori och praktik*. Lund: Studentlitteratur.

Svensson, Susanna, Prytz, Ebba & Åhs, Kathe (2003). *Anorexi, tre olika förklaringsmodeller*. Opublicerad. Sociologi B-uppsats från HTU, 462 28 Vänersborg.

Wolf, Naomi (1991). *Skönhetsmyten*. Stockholm: Natur och Kultur.

Forskningsartiklar

Johansson, Thomas. (1995). Teori: Narcissism, kropp och modernitet. *Sociologisk Forskning*, nr 1.

Rössner, Stephan (2002). Utbredd diskriminering av feta. *Läkartidningen*, nr 49.

Rössner, Stephan (1990). TV gör oss feta. *Forskning & Framsteg*, nr 8.

Tidningsartiklar

Bessing, Kait (1997). Jag vägrar att gömma mig för att jag är fet! *Amelia*, nr 12.

Kerpner, Joachim (2003). Vi är tjockare än någonsin. *Aftonbladet*, 22/4.

Persson, Eia (2000). Fetma är en politisk sjukdom. *Östgöta Correspondenten*.
12/9.

Kompendie

Ljung, Margaretha (2003). *Om uppsats skrivande i sociologi B-, C- och D-uppsatser*.
HTU, Vänersborg.

Internet

Gustavsson, Cecilia (1998). Mera kilon tjejer. [Elektronisk] *Aftonbladet*, 15/7.
Tillgänglig.

www.aftonbladet.se/kvinna/9807/15/15body.html

Huddinge Universitetssjukhus. *Fetma som sjukdom*. [Elektronisk]. Tillgänglig.
www.overvikt.ki.se/fetma.asp?Id=4

Johnsson, Inger (2001). Guldstjärnor och Gastric Banding i svensk fetmavård.
[Elektronisk]. *RondÖR*. Tillgänglig.

www.overvikt.se/fp/rondor_view.asp?Sort=Artikeltyp&ID=381

Johnsson, Inger (2003). Om rätten att få vara människa i en anorektisk värld. [Elektronisk]. *RondÖR*. Tillgänglig.
http://www.overvikt.se/fp/rondor_view.asp?ID=937

Sahlgrenska Universitetssjukhuset, SOS-studien. [Elektronisk]. Tillgänglig.
www.sahlgrenska.se

Socialstyrelsen, (2001). Levnadsvanor och folkhälsa. [Elektronisk]. *Folkhälsorapport, Kap 6*. Tillgänglig.
www.sos.se/FULLTEXT/111/2001-111-2/pdf.htm

Överviktigas Riksförbund. [Elektronisk]. Tillgänglig.
www.overvikt.se

Media

Diets from hell. Kanal 5, 2003-12-07.

Boktips

Martinez, Ana (1994). *Trösta mig aldrig med en karamell*. Falun: Ekerlids Förlag.

Bilagor

Bilaga 1 – Intervjufrågor till de kraftigt överviktiga kvinnorna.

Bilaga 2 - Intervjufrågor till de normalviktiga kvinnorna.

Bilaga 1

Intervjufrågor (till de kraftigt överviktiga kvinnorna)

1. Vad tror du att allmänheten har för syn på kraftigt överviktiga kvinnor?
2. Uppfattar du dig själv som överviktig?
3. Hur ser du på dig själv som överviktig?
4. Tror du att det finns fördomar mot kraftigt överviktiga? Vilka i så fall?
5. Har du någon gång känt dig diskriminerad eller mindre värd på grund av din övervikt? När och var?
6. Har du någon gång blivit positivt bemött på grund av din övervikt? När och var?
7. Tror du att det förekommer skillnader i hur folk bemöter överviktiga jämfört med normalviktiga? Ge exempel på vilka i så fall?
8. Har du bantat och vad var anledningen till att du gjorde det?
9. Om du har gått ner i vikt, har du märkt någon skillnad i bemötandet från omgivningen?
10. Tror du att man blir lyckligare om man är smal? Varför i så fall?
11. Vad anser du är orsaken till din övervikt?
12. Är det viktigt vad andra tycker om din kropp?
13. Tror du att man kan ändra de negativa attityderna mot övervikt ute i samhället? I så fall hur?

Bilaga 2

Intervjufrågor (till de normalviktiga)

1. Vilken inställning tror du att folk i allmänhet har till kraftigt överviktiga kvinnor?
2. Tror du att kraftigt överviktiga kvinnor diskrimineras i samhället? På vilket sätt och varför?
3. Många kraftigt överviktiga menar att folk tycker att de är ointelligenta, lata och oansvariga. Tror du att folk tycker så och varför i så fall?
4. Vad är dina första tankar när du möter en kraftigt överviktig kvinna?
5. Varför tror du att dem är så kraftigt överviktiga?
6. Kraftigt överviktiga kvinnor har berättat att folk ger dem kommentarer då de är ute på t.ex. restaurantbesök, varför gör de det, tror du?
7. Om du var arbetsgivare, skulle du då tveka till att anställa en kraftigt överviktig kvinna? I så fall varför?
8. WHO har definierat övervikt som en kronisk sjukdom. Vad anser du om det? Stämmer det?
9. Tror du att en kraftigt överviktig kvinna blir lyckligare av att gå ner i vikt?
10. Hur bemöter du överviktiga?

HÖGSKOLAN I TROLLHÄTTAN / UDDEVALLA

Institutionen för individ och samhälle/Sociologi

Box 1236, 462 28 Vänersborg

Besöksadress: Vänerparken 5

Tel 0521 - 26 40 01 Fax 0521- 26 40 99

WWW.HTU.SE